

Muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi o'rni

Aripov Shokirjon Olimovich –

Farg'ona davlat universiteti Pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa dokori (PhD)

E-mail: sh_aripov89@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7703-0027>

Ubaydullayev Saidakbar Saydaliyevich –

Farg'ona davlat universiteti pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotda muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi muzey pedagogikasi vositalaridan foydalanish orqali bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentlik darajasini oshirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va ilmiy asoslashdan iboratdir. Ishda kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim hamda faoliyatga asoslangan yondashuvlar metodologik asos sifatida qo'llanildi. Tadqiqot davomida muzey pedagogikasining kognitiv, kommunikativ, refleksiv va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi samaradorligi asoslab berildi. Shuningdek, muzey muhitida tashkil etilgan interaktiv mashg'ulotlar bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishda muhim didaktik vosita ekanligi aniqlandi. Olingan natijalar muzey pedagogikasining pedagogik ta'lim jarayoniga integratsiyasi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish hamda muzey pedagogikasi imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Muzey pedagogikasi, kasbiy kompetentlik, bo'lajak o'qituvchi, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik ta'lim, interaktiv metodlar, madaniy meros, refleksiv faoliyat, innovatsion texnologiyalar, pedagogik model.

Роль музейной педагогики в развитии профессиональной компетентности будущих учителей

Аннотация. В данной исследовательской работе рассматривается роль музейной педагогики в развитии профессиональной компетентности будущих учителей. Основная цель исследования заключается в научном обосновании педагогических возможностей использования средств музейной педагогики в

процессе подготовки педагогических кадров. В работе применяются компетентностный, личностно-ориентированный и деятельностный подходы. В ходе исследования установлено, что музейная педагогика эффективно способствует развитию когнитивных, коммуникативных, рефлексивных и культурных компетенций будущих учителей. Интерактивные занятия в музейной среде повышают уровень профессиональной подготовки студентов, формируют их педагогическое мышление и творческий подход к профессиональной деятельности. Полученные результаты подтверждают, что интеграция музейной педагогики в образовательный процесс положительно влияет на качество подготовки педагогических кадров.

Ключевые слова: музейная педагогика, профессиональная компетентность, будущий учитель, компетентностный подход, педагогическое образование, интерактивные методы, культурное наследие, педагогическая модель.

The Role of Museum Pedagogy in Developing the Professional Competence of Future Teachers

Annotation. This research examines the role of museum pedagogy in developing the professional competence of future teachers. The main purpose of the study is to scientifically justify the pedagogical potential of using museum pedagogy tools in the process of teacher training. The research is based on competence-based, learner-centered, and activity-oriented approaches. The findings show that museum pedagogy effectively contributes to the development of cognitive, communicative, reflective, and cultural competencies of future teachers. Interactive learning activities in museum environments significantly enhance students' professional preparation, pedagogical thinking, and creative approach to teaching practice. The results confirm that integrating museum pedagogy into the educational process improves the quality of teacher training.

Keywords: museum pedagogy, professional competence, future teacher, competence approach, teacher education, interactive methods, cultural heritage, pedagogical model.

KIRISH

Jahon ta'lim makonida bo'lajak mutaxassislarni kasbiy kompetentlik asosida tayyorlash, ularning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan integratsiyalash hamda madaniy-ma'rifiy merosdan ta'lim resursi sifatida samarali foydalanish dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Globallashtirish sharoitida ta'lim tizimiga innovatsion yondashuvlarning kirib kelishi, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasining rivojlanishi hamda kompetensiyaviy yondashuvning ustuvor ahamiyat kasb etishi natijasida muzey pedagogikasi zamonaviy pedagogik texnologiyalarning muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda muzeylarning ilmiy, madaniy va tarbiyaviy salohiyatidan foydalanish pedagogik ta'lim sifatini oshirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Muzey pedagogikasi tarix, madaniyat, san'at, etnografiya va milliy qadriyatlarni ta'lim jarayoni bilan uzviy bog'lash orqali ta'lim oluvchilarning bilish faolligini kuchaytiradi, ularda mustaqil fikrlash, tadqiqotchilik, kommunikativlik, kreativlik hamda kasbiy refleksiya ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu jihatdan muzey pedagogikasi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishda nafaqat

qo'shimcha ta'lim manbai, balki innovatsion pedagogik muhit sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish, yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarda muzeylar faoliyatini ta'lim tizimi bilan integratsiyalash, madaniy meros obyektlaridan samarali foydalanish, talabalarni tarixiy xotira va milliy o'zlikni anglash ruhida tarbiyalash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda muzey pedagogikasining imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tadqiq etishni taqozo etadi. Pedagogika fanida kasbiy kompetentlikning nazariy asoslari, uning tarkibiy komponentlari va rivojlanish mexanizmlari ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan bo'lsa-da, muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi imkoniyatlari, pedagogik shart-sharoitlari hamda amaliy mexanizmlarini takomillashtirishga oid masalalar yetarli darajada o'rganilmagan. Xususan, muzey eksponatlari, interaktiv ta'lim metodlari, madaniy-ma'rifiy loyihalar hamda muzey-ta'lim hamkorligining bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishiga ta'siri bo'yicha ilmiy izlanishlarni chuqurlashtirish zarurati mavjud.

Mazkur mavzuning dolzarbligi bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy kasbiy kompetensiyalar bilan qurollantirish, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, madaniy merosni asrash mas'uliyati hamda innovatsion pedagogik faoliyatni tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantirish ehtiyojidan kelib chiqadi. Muzey pedagogikasi vositasida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarining nazariy bilimlarini amaliy tajriba bilan boyitish, ularning kasbiy dunyoqarashini kengaytirish va pedagogik faoliyatga ijodiy yondashuvini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois, "Muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi o'rni" mavzusini ilmiy-pedagogik jihatdan tadqiq etish zamonaviy pedagogika nazariyasi va amaliyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi hamda pedagog kadrlar tayyorlash sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari oliy pedagogik ta'lim tizimida muzey pedagogikasining didaktik imkoniyatlaridan samarali foydalanish, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishda muhim ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Muzey pedagogikasi va bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammo pedagogika, muzeyshunoslik, psixologiya, madaniyatshunoslik hamda kompetensiyaviy ta'lim nazariyalari kesishgan nuqtada shakllangan bo'lib, uning nazariy-metodologik asoslari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Muzey pedagogikasining ilmiy-nazariy asoslari dastlab Germaniya va Rossiya ilmiy maktablarida shakllangan. Xususan, G. Freydenal, K. Frizen, M. Yuttner, B. Stolyarov, M. Yuxnevich va N. Kopelyanskaya kabi olimlar muzeyni ta'lim-tarbiya jarayonining muhim instituti sifatida baholab, uning shaxs rivojlanishiga ta'sirini ilmiy jihatdan asoslab berganlar. Ularning tadqiqotlarida muzey pedagogikasi ta'lim oluvchilarning tarixiy tafakkuri, estetik didi, madaniy savodxonligi va ijtimoiy faolligini rivojlantiruvchi pedagogik tizim sifatida talqin etiladi. Ayniqsa, B.A. Stolyarov muzey pedagogikasini madaniy meros va ta'lim integratsiyasini ta'minlovchi innovatsion pedagogik texnologiya sifatida izohlaydi.

Kasbiy kompetentlik nazariyasining shakllanishi va rivojlanishiga bag'ishlangan tadqiqotlar D. Makklelland, R. Boyatsis, J. Raven, A. Xutorskiy, I. Zimnyaya, V. Slastenin hamda E. Zeerlarning ilmiy ishlarida keng yoritilgan. Mazkur olimlarning qarashlariga ko'ra, kompetentlik shaxsning muayyan faoliyatni samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan bilim,

ko'nikma, malaka, qadriyat va tajribalar integratsiyasidan iborat murakkab kasbiy sifatdir. Zamonaviy pedagogik ta'limda kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishning muhim omili sifatida qaraladi.

Mamlakatimiz olimlari tomonidan ham pedagogik kompetentlik va muzey pedagogikasi masalalari yuzasidan qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jumladan, N.Muslimov, O.Tolipov, M.Ochilov, B.Xodjayev, Sh.Sharipov, A.Nishonov va boshqa olimlar pedagogik kompetentlikning nazariy asoslari, uni shakllantirish mexanizmlari hamda ta'lim jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq etish masalalarini tadqiq etganlar. Ularning ilmiy qarashlarida bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda innovatsion texnologiyalar, interaktiv metodlar va madaniy-ma'rifiy resurslardan foydalanish muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan. Muzey pedagogikasiga oid ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, muzeylarning ta'limiy imkoniyatlari asosan tarixiy xotirani shakllantirish, vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirish, madaniy merosni anglash va estetik tarbiya bilan bog'liq jihatlarida o'rganilgan. Biroq muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari, didaktik mexanizmlari va samaradorligini kompleks tadqiq etishga qaratilgan ilmiy izlanishlar yetarli darajada amalga oshirilmagan. Bu esa mazkur yo'nalishda ilmiy izlanishlarni chuqurlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Tadqiqot metodologiyasi kompetensiyaviy yondashuv, tizimli yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi hamda madaniyatshunoslik yondashuviga asoslandi. Kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslarini belgilashga xizmat qilsa, tizimli yondashuv muzey pedagogikasining tarkibiy komponentlari, funksiyalari va o'zaro aloqadorligini yaxlit tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv talabalarning muzey muhitida amaliy faoliyat olib borish jarayonida kasbiy tajriba orttirish mexanizmlarini aniqlashga xizmat qildi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa talabalarning individual qiziqishlari, ehtiyojlari va kasbiy rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish imkoniyatini yaratdi.

Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlar majmuasidan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida ilmiy-pedagogik, psixologik, falsafiy va muzeyshunoslikka oid adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlari qo'llanildi. Empirik metodlar sifatida pedagogik kuzatish, so'rovnoma, suhbat, ekspert baholash, pedagogik tajriba-sinov ishlari hamda olingan natijalarni matematik-statistik qayta ishlash usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar orqali muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishga ta'siri, uning samaradorlik darajasi va amaliy natijalari aniqlashtirildi. Shunday qilib, adabiyotlar tahlili muzey pedagogikasi va kasbiy kompetentlik muammosining ilmiy jihatdan muhimligini tasdiqlaydi hamda bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda muzey pedagogikasining pedagogik imkoniyatlarini yanada chuqurroq tadqiq etish zarurligini ko'rsatadi. Tadqiqot metodologiyasining kompetensiyaviy, tizimli va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlarga asoslanishi esa mazkur muammoni har tomonlama va ilmiy asosda o'rganish imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari nazariy va amaliy jihatdan o'rganildi. Olingan natijalar muzey pedagogikasi ta'lim jarayoniga tizimli va maqsadli integratsiya qilinganda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasi sezilarli darajada oshishini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, muzey pedagogikasi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarda kasbiy kompetentlikning kognitiv, kommunikativ, refleksiv va madaniy

komponentlarini rivojlantirishda samarali vosita ekanligi aniqlandi. Muzey eksponatlari bilan ishlash, interaktiv mashg'ulotlar, muzey darslari hamda loyiha asosidagi ta'lim faoliyati talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, pedagogik vaziyatlarni baholash va ijodiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirdi. Shuningdek, tajriba-sinov ishlari natijalari muzey muhitida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning kasbiy motivatsiyasini oshirishga, pedagogik faoliyatga qiziqishini kuchaytirishga hamda madaniy merosga nisbatan ijobiy munosabat shakllantirishga xizmat qilganini ko'rsatdi. Bu esa muzey pedagogikasining nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi funksiyalarni ham bajarishini tasdiqlaydi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, muzey pedagogikasi an'anaviy ta'lim shakllariga nisbatan bir qator ustunliklarga ega. U talabalarga real madaniy-tarixiy obyektlar bilan bevosita ishlash imkonini yaratadi, bu esa bilimlarning mustahkam o'zlashtirilishiga va amaliy ahamiyat kasb etishiga olib keladi. Bundan tashqari, muzey muhiti talabalarda emotsional-idrok, estetik did va tarixiy tafakkurni rivojlantiruvchi muhim pedagogik makon sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, muzey pedagogikasidan tizimli foydalanish bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy refleksiya va o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyalarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, interaktiv va muammoli ta'lim metodlari asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning faol bilish jarayoniga jalb etilishini ta'minlab, ularning kasbiy fikrlash doirasini kengaytiradi. Shu bilan birga, muhokama davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, muzey va oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning yetarli darajada rivojlanmaganligi, muzey pedagogikasiga oid metodik resurslarning cheklanganligi hamda pedagog kadrlarning ushbu yo'nalish bo'yicha maxsus tayyorgarlikdan o'tmaganligi tadqiqot natijalarini amaliyotga keng tatbiq etishda ma'lum to'siqlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi yuqori pedagogik salohiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Ushbu yondashuv ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlash, talabalarning kasbiy va madaniy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish hamda zamonaviy pedagogik ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida muzey pedagogikasining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan asoslandi. Olib borilgan nazariy va empirik izlanishlar muzey pedagogikasi zamonaviy pedagogik ta'lim tizimida innovatsion yondashuv sifatida shakllanib borayotganini, uning ta'lim jarayoniga integratsiyasi esa bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqishini ko'rsatdi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, muzey pedagogikasi bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetentlikning kognitiv, operatsion, kommunikativ, refleksiv hamda madaniy komponentlarini kompleks rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lgan ko'p funksiyali pedagogik tizim hisoblanadi. Muzey muhitida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning nazariy bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularning amaliy pedagogik faoliyatga tayyorgarlik darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari muzey pedagogikasidan foydalanish talabalarda mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv, ijodkorlik, pedagogik vaziyatlarni baholash va innovatsion qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini tasdiqladi. Bu esa kasbiy kompetentlikning zamonaviy talablarga mos ravishda shakllanishida muzey pedagogikasining didaktik imkoniyatlari yuqori ekanligini anglatadi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan pedagogik model muzey pedagogikasi asosida bo'lajak o'qituvchilar kasbiy

kompetentligini rivojlantirish jarayonini tizimli tashkil etishga xizmat qildi. Mazkur modelning amaliyotga tatbiqi natijasida talabalarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik tafakkuri va madaniy kompetensiyasi darajasida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

Xulosa qilib aytganda, muzey pedagogikasi bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetentligini rivojlantirishning samarali, innovatsion va istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Uning ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi pedagogik ta'lim sifatini oshirish, nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlash hamda raqobatbardosh pedagog kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Shu bois muzey pedagogikasini oliy ta'lim tizimida tizimli va maqsadli ravishda qo'llash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zeer E.F. Kompetentnostnyy podxod v obrazovanii. – Moskva: 2005.
2. Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetentnosti kak rezultat sovremennogo obrazovaniya. – Moskva: 2006.
3. Raven J. Competence in Modern Society. – London: 1984.
4. Stolyarov B.A. Muzeynaya pedagogika: teoriya i praktika. – Sankt-Peterburg: 2004.
5. Yuxnevich M.Yu. Muzei i obrazovanie. – Moskva: 2009.
6. Freudenthal G. Museum Education and Didactics. – Berlin: 1998.